

Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej – konstrukcja i dopuszczalność

Szymon Balcarek

Doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, radca prawny.

✉ szymon.balcarek@doctoral.uj.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-9947-828X>

Contract Protective of Third Parties: Construction and Admissibility

Can a third party acquire rights by contract, even though there is no relevant contractual provision? The article analyzes a German contract law institution: the contract protective of third parties which establishes a debtor's special obligation to protect certain third parties whose legal situation may be affected by the performance of the contract between the debtor and the creditor. In the event of a breach of contract due to the debtor's fault that causes damage to a third party, the debtor is obliged to compensate the third party for the damage caused under the regime of contract liability and not under tort liability. The possibility of applying this construction under Polish law, although controversial, is not excluded. Areas of application may however include the outsourcing of services and banking law.

Słowa kluczowe: umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, odpowiedzialność kontraktowa, odpowiedzialność deliktowa, umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, zasady współzycia społecznego

Key words: contract for the benefit of a third party, contractual liability, tort liability, contract with the protective effect of a third party, principles of social interaction

[https://doi.org/10.32082/fp.1\(81\).2024.1232](https://doi.org/10.32082/fp.1(81).2024.1232)

1. Wprowadzenie

Koncepcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej wywarła niebagatelny wpływ na prawo niemieckie. Nie będąc w żaden sposób skodyfikowana, została stworzona w całości przez orzecznictwo i doktrynę.

Jej szerokie zastosowanie w niemieckim obrocie prawnym budzi zasadne zainteresowanie ze strony badaczy prawa. Instytucja ta nie była jeszcze przedmiotem osobnego opracowania w polskiej literaturze. Również sądy polskie w swoim orzecznictwie nie

zdecydowały się na sięgnięcie do tej konstrukcji. Stąd też celem artykułu jest analiza umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, ze szczególnym uwzględnieniem prawa niemieckiego, a ponadto zbadanie dopuszczalności i przydatności tej konstrukcji prawnej na gruncie polskim, z zaakcentowaniem odmienności polskiego prawa. Wychodząc z założe-

trzecia może dochodzić swoich roszczeń w reżimie *ex contractu*, a nie *ex delicto*. Jako przyczynę rozwoju tej doktryny wskazuje się słabości niemieckiego prawa deliktowego, zwłaszcza w przypadku szkód wyrządzonych osobom trzecim w trakcie realizacji umowy³. Za pierwszy przypadek zastosowania tej konstrukcji uznawane jest orzeczenie wydane przez Reichsgericht⁴

Konstrukcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej powstała w odpowiedzi na niedoskonałości niemieckiego prawa deliktowego, chroniącego przede wszystkim osobę poszkodowanego.

nia, że systemy prawa państw europejskich wzajemnie na siebie oddziałują, a rozwiązania niemieckiego prawa cywilnego nierzadko uznawane są w Polsce za modelowe, problematyka powyższa jawi się jako doniosła badawczo.

2. Konstrukcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej

Instytucja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej (*Der Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter*) rozwinęła się na gruncie orzecznictwa oraz doktryny. Oprócz uregulowanej w § 328 k.c.n. umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej niemieckie sądy rozpoznają także nieuregulowaną ustawowo umowę ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej¹. Inaczej niż w przypadku „tradycyjnej” umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, tylko wierzyciel ma prawo dochodzić świadczenia głównego, a osoba trzecia objęta zostaje szczególną ochroną ze strony dłużnika w taki sposób, że uzyskuje prawo do dochodzenia własnych roszczeń umownych w przypadku naruszenia obowiązku ochrony przez dłużnika². Co ważne, osoba

w 1930 r., uznające roszczenia sprzątaczkki, zatrudnionej przez najemcę, przeciwko serwisantowi, którego wadliwa naprawa kuchenki gazowej spowodowała obrażenia jej ciała⁵.

Uzasadnienie dogmatyczne umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej jest na gruncie prawa niemieckiego niejednoznaczne. Dawniejsze orzecznictwo powoływało się na § 328 k.c.n., stosowany odpowiednio do umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej⁶. W nowszych wyrokach możemy znaleźć odwołanie się do uzupełniającej wykładni oświadczeń woli i umów, zgodnie z zasadami wykładni określonymi odpowiednio w § 133 i § 157 k.c.n.⁷ Paragraf 133 nakazuje przy interpretacji oświadczeń woli badać rzeczywistą intencję stron, a nie dosłowne brzmienie oświadczeń woli. Stosownie

3 Tamże.

4 Najwyższy sąd karny i cywilny Rzeszy Niemieckiej w latach 1879–1945.

5 H. Kötz, *European Contract Law*, wyd. 2, Oxford 2017, s. 325.

6 Wyrok BGH z 20 lutego 1958 r., VII ZR 76/57 (KG), BGHZ 26, 365; wyrok BGH z 25 kwietnia 1956 r., VI ZR 34/55 (Düsseldorf), NJW 1956, 1193.

7 Wyrok BGH z 28 czerwca 1994 r., VI ZR 153/93 (Paderborn), BGHZ 126, 297; M. Fries, R. Schulze, § 328 [*Vertrag zugunsten Dritter*], w: *Bürgerliches Gesetzbuch: Handkommentar*, red. R. Schulze, wyd. 12, Baden-Baden 2024, s. 633, nb. 14.

1 Ch. Janoschek, § 328 [*Vertrag zugunsten Dritter*], w: *BeckOK BGB*, red. W. Hau, R. Poseck, wyd. 61, beck-online.de/el. 2022, nb. 50.

2 Tamże.

do treści § 157 k.c.n. umowę należy interpretować zgodnie z wymogami dobrej wiary oraz ustalonymi zwyczajami. Omawianą konstrukcję wywodzi się także z obowiązku działania dłużnika w dobrej wierze i z uwzględnieniem zwyczajów handlowych przy spełnieniu świadczenia (§ 242 k.c.n.)⁸. Część doktryny odwołuje się do § 311 ust. 3 k.c.n., stanowiącego, że obowiązki umowne mogą powstać także w odniesie-

niechronionych w sposób wystarczający przez prawo deliktowe, ma być właśnie orzecznicza i doktrynalna konstrukcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej. Przesłankami roszczenia odszkodowawczego są: 1) zobowiązanie (istnienie zobowiązania pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem, brak zobowiązania pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią, objęcie osoby trzeciej umowną ochroną zgodnie z zasadami

W ramach umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej osoba ta może zostać objęta ochroną jedynie w ściśle określonych przypadkach. W przeciwnym razie odpowiedzialność umowna przyjęłaby zbyt duże rozmiary i mogłaby być rozszerzana w nieskończoność.

niu do osób, które nie są stronami umowy, w szczególności wtedy, gdy osoba trzecia rości sobie prawo do szczególnego stopnia zaufania, a tym samym znacząco wpływa na negocjacje lub zawarcie umowy⁹.

Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej powstała w odpowiedzi na niedoskonałości niemieckiego prawa deliktowego, chroniącego przede wszystkim poszkodowanego¹⁰. Roszczenia deliktowe w prawie niemieckim chronią majątek poszkodowanego jedynie w niektórych sytuacjach oraz wymagają udowodnienia winy¹¹. W przypadku odpowiedzialności deliktowej za cudze czyny (§ 831 k.c.n.) występuje dosyć łatwa możliwość ekskulpacji poprzez wykazanie braku winy w wyborze¹². Rozwiązaniem dla osób poszkodowanych,

umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej), 2) naruszenie zobowiązania, 3) brak ekskulpacji oraz 4) szkoda¹³. Niemieckie orzecznictwo i doktryna dla standardowego przypadku, w którym strony nie zawarły żadnego zastrzeżenia na rzecz osób trzecich, wypracowały cztery przesłanki objęcia umowną ochroną określonych osób trzecich: 1) bliskość osoby trzeciej w stosunku do świadczenia, 2) interes w ochronie osoby trzeciej, 3) rozpoznawalność chronionej grupy osób trzecich oraz 4) potrzeba ochrony osoby trzeciej¹⁴.

Po pierwsze, osoba trzecia podlega umownej ochronie, jeżeli wchodzi w odpowiednio bliski kontakt ze świadczeniem głównym, wynikającym ze stosunku umownego pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem¹⁵. Musi być ona zatem narażona na ryzyko naruszenia zobowiązania umownego w podobny sposób do

8 Wyrok BGH z 20 kwietnia 2004 r., X ZR 250/02 (OLG Brandenburg), BGHZ 159, 1.

9 T. Brockmann, S. Künnen, *Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte und Drittschadensliquidation*, „Juristische Arbeitsblätter” 2019, nr 10, s. 729.

10 Tamże.

11 Tamże.

12 Tamże.

13 Tamże, s. 731.

14 P. Gottwald, § 328 [Vertrag zugunsten Dritter], w: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Schuldrecht – Allgemeiner Teil II*, t. 3, red. W. Krüger, wyd. 9, München 2019, s. 682, nb. 185; Ch. Janoschek, § 328..., nb. 55.

15 Tamże, nb. 56.

wierzyciela¹⁶. Orzecznictwo niemieckie charakteryzuje się dużą kazuistyką co do oceny bliskości osoby trzeciej wobec świadczenia. I tak, odrzucono roszczenia podnajemców nieuprawnionych do korzystania z przedmiotu najmu¹⁷. Z kolei bliskość świadczenia została uznana w odniesieniu do członków rodziny, osób towarzyszących, służby domowej, pracowników komercyjnych i członków klubu posiadających umowę najmu z klubem¹⁸. Bliskość osób, które przebywają na terenie obiektu tylko tymczasowo, takich jak goście lub klienci, jest kontrowersyjna¹⁹. Przyjmuje się, że sam przypadkowy kontakt ze świadczeniem nie wystarcza do objęcia ochroną²⁰. Bliskość świadczenia istnieje, jeśli osoba trzecia zazwyczaj wchodzi w kontakt z należnym świadczeniem, musi zazwyczaj być obecna w obszarze świadczenia za pośrednictwem wierzyciela pierwotnego lub z jego woli bądź w inny sposób być narażona na ryzyko związane ze świadczeniem²¹.

Po drugie, wierzyciel musi mieć interes w ochronie osoby trzeciej. W dawniejszym orzecznictwie przyjmowano, że interes taki istnieje tylko wtedy, gdy wierzyciel jest winien ochronę i opiekę osobie trzeciej²². W związku z tym wymagano, aby między wierzycielem a osobą trzecią istniał stosunek prawny z elementem osobistym. Za takie uznawano stosunki rodzinne, pracownicze i wynikające z umowy najmu. Nowsze orzecznictwo osłabiło to kryterium, ale nadal wymaga szczególnego, bliskiego związku między wierzycielem a osobą trzecią²³. Konieczne, ale również wystarczające jest, aby wierzyciel miał szczególny interes we włączeniu osoby trzeciej oraz aby umowa mogła być interpretowana jako oznaczająca, że osoba trzecia ma być objęta ochroną umowną w uznaniu tego interesu²⁴.

16 T. Brockmann, S. Künnen, *Vertrag...*, s. 731.

17 Wyrok BGH z 15 lutego 1978 r., VIII ZR 47/77 (Hamm), BGHZ 70, 327.

18 T. Brockmann, S. Künnen, *Vertrag...*, s. 731.

19 Tamże.

20 Ch. Janoschek, § 328..., nb. 56.

21 T. Brockmann, S. Künnen, *Vertrag...*, s. 731.

22 Wyrok BGH z 26 listopada 1968 r., VI ZR 212/66 (Düsseldorf), BGHZ 51, 91.

23 Wyrok BGH z 2 lipca 1996 r., X ZR 104/94 (Düsseldorf), BGHZ 133, 168.

24 Wyrok BGH z 26 czerwca 2001 r., X ZR 231/99 (Frankfurt a.M.), NJW 1998, 1059.

Po trzecie, grupa osób trzecich podlegających ochronie i charakter świadczenia na rzecz osoby trzeciej muszą być przewidywalne dla dłużnika, a ryzyko związane z zawarciem umowy i wynikającą z niej odpowiedzialnością musi być możliwe do zarządzania, obliczenia, a w razie potrzeby do ubezpieczenia już w momencie zawarcia umowy²⁵. Jednakże osoby trzecie nie muszą być znane z imienia i nazwiska ani nie jest wymagana znajomość konkretnej liczby takich osób²⁶.

Po czwarte, musi istnieć potrzeba ochrony osoby trzeciej. Przyjmuje się, że taka potrzeba występuje, jeśli osoba trzecia nie ma własnego równoważnego roszczenia o odszkodowanie. Innymi słowy, osobie trzeciej nie przysługują własne roszczenia umowne (niezależnie od tego przeciwko komu są kierowane) o takiej samej lub co najmniej równoważnej treści jak roszczenia, które przysługiwałyby jej w wyniku włączenia do zakresu ochrony umowy²⁷. Okoliczność, że osoba trzecia nie może zrealizować swojego roszczenia z powodu braku wypłacalności dłużnika, nie ma znaczenia dla oceny potrzeby ochrony²⁸.

Jak wynika z powyższego, niemieckie orzecznictwo i doktryna zawężają grupę osób, które mogą skorzystać ze skutku ochronnego. Osoby trzecie mogą zostać objęte ochroną jedynie w ściśle określonych przypadkach. W przeciwnym razie odpowiedzialność umowna przyjęłaby zbyt duże rozmiary i byłaby rozszerzana w nieskończoność²⁹. Umowa taka prowadzi do kumulacji ryzyka, dłużnik ponosi bowiem odpowiedzialność nie tylko wobec wierzyciela, ale także wobec osoby trzeciej³⁰, w związku z tym jego zakres odpowiedzialności umownej musi być przewidywalny. Skutkiem prawnym przyjęcia konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej jest uprawnienie tej osoby do własnego roszczenia o naprawienie szkody w stosunku do dłużnika, przy czym pojęcie szkody obejmuje zarówno szkody osobowe,

25 Ch. Janoschek, § 328..., nb. 58.

26 Wyrok BGH z 26 listopada 1986 r., IVa ZR 86/85 (München), NJW 1987, 1758.

27 T. Brockmann, S. Künnen, *Vertrag...*, s. 731.

28 Wyrok BGH z 24 kwietnia 2014 r., III ZR 156/13, NJW 2014, 2345.

29 P. Gottwald, § 328..., s. 682, nb. 185.

30 Ch. Janoschek, § 328..., nb. 55.

jak i majątkowe³¹. Do osoby trzeciej ma zastosowanie instytucja przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody³². Zasadniczo obowiązki ochrony wobec osoby trzeciej nie mogą być szersze niż obowiązki wobec wierzyciela, ponieważ osoba trzecia jest objęta jedynie umownymi obowiązkami ochrony i opieki³³. Okres przedawnienia roszczeń wynikających z umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej jest regulowany przepisami mającymi zastosowanie do zobowiązania głównego³⁴. W prawie niemieckim wszelkie rodzaje umów o charakterze dłużnym mogą wywoływać skutki ochronne wobec osób trzecich, a dopuszczalne jest stosowanie tej konstrukcji także w prawie publicznym³⁵.

Od omawianej konstrukcji należy odróżnić tzw. *Drittschadenliquidation*³⁶ („likwidacja roszczeń osób trzecich”). W przypadku *Drittschadenliquidation* ryzyko odpowiedzialności pozostaje niezmiennie, gdyż szkoda jest jedynie przenoszona z jednej osoby na drugą (z wierzyciela na osobę trzecią). Z kolei umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej prowadzi do kumulacji odpowiedzialności, ponieważ osoba trzecia nabywa własne roszczenie, niezależnie od odpowiedzialności dłużnika wobec wierzyciela. Z *Drittschadenliquidation* możemy mieć w prawie polskim np. do czynienia w sytuacji oddania na przechowanie lub do przewozu rzeczy cudzej. Poszkodowany, będący osobą trzecią, nabywa wówczas roszczenie o wydanie uzyskanej tytułem odszkodowania kwoty od uprawnionego do odszkodowania wierzyciela³⁷.

Konstrukcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej znana jest także w innych niż prawo niemieckie systemach prawnych. W prawie szwajcarskim ta koncepcja rozwijana jest jako umowa

wyraźnie odróżniająca się od umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej uregulowanej w art. 112 szwajcarskiego kodeksu zobowiązań³⁸. W szwajcarskiej literaturze trwa spór co do podstaw dogmatycznych tej instytucji: część doktryny wywodzi ją z wykładni umowy zakładającej hipotetyczną wolę stron umowy objęcia jej zakresem osoby trzeciej, część odwołuje się do ogólnego obowiązku zachowania dobrej wiary w obrocie prawnym, wreszcie orzecznictwo Federalnego Sądu Najwyższego oraz niektórzy przedstawiciele doktryny opowiadają się za koncepcją odpowiedzialności za naruszenie zaufania (*Vertrauenshaftung*) opartej na *quasi*-umownej podstawie rozwiniętej z *culpa in contrahendo*, a która stanowi „trzecią drogę” pomiędzy roszczeniami deliktowymi a roszczeniami kontraktowymi³⁹.

W prawie austriackim, podobnie jak w prawie niemieckim i szwajcarskim, umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej jest dorobkiem doktryny i orzecznictwa, a jej zasadniczym celem jest stworzenie konstrukcji dogmatycznej stanowiącej odpowiedź na niedoskonałości prawa deliktowego⁴⁰. Za jej twórcę na gruncie prawa austriackiego uznawany jest Franz Bydlinski, który wywodził tę konstrukcję z uzupełniającej wykładni umowy, twierdząc, że interpretacja umowy powinna mieć charakter obiektywny, uzupełniony o reguły uczciwego obrotu⁴¹. W prawie włoskim, oprócz kodeksowej regulacji umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, orzecznictwo oraz doktryna rozpoznają umowy o skutku ochronnym na rzecz

31 Wyrok BGH z 28 czerwca 1994 r., VI ZR 153/93 (Paderborn), cyt. wyżej.

32 T. Brockmann, S. Künnen, *Vertrag...*, s. 732.

33 Ch. Janoschek, § 328..., nb. 62; wyrok BGH z 10 listopada 1994 r., III ZR 50/94 (Köln), BGHZ 127, 378.

34 Ch. Janoschek, § 328..., nb. 64.

35 Tamże, nb. 51–52.

36 M. Bujalski, F. Zoll, *Wykonanie i skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 6. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, wyd. 4, Warszawa 2023, s. 1280.

37 Tamże.

38 R.H. Weber, C. von Graffenried, *Art. 112*, w: *Berner Kommentar, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Beziehungen zu dritten Personen*, Art. 110–113 OR, red. R.H. Weber, C. von Graffenried, wyd. 2, Bern 2022, s. 193, nb. 154.

39 Całą koncepcję *Vertrauenshaftung* wyłożył P. Loser w swojej publikacji *Die Vertrauenshaftung im schweizerischen Schuldrecht, Grundlagen, Erscheinungsformen und Ausgestaltung im geltenden Recht vor dem Hintergrund europäischer Rechtsentwicklung*, Bern 2006.

40 Wśród całościowych opracowań umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej na gruncie prawa austriackiego wskazać można m.in.: G. Schmaranzer, *Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter*, Wien 2006.

41 F. Bydlinski, *Vertragliche Sorgfaltspflichten zugunsten Dritter*, „Juristische Blätter” 1960, nr 1, s. 363.

osób trzecich (*contratto con effetti protettivi verso terzi*)⁴². Szczególnie bogaty jest dorobek orzecznictwa włoskiego Sądu Kasacyjnego w sprawach usług medycznych związanych z prokreacją⁴³, gdzie przyjmuje się, że umowa zawierana przez pacjenta z zakładem opieki zdrowotnej, jak i umowa zawierana przez niego z indywidualnym lekarzem wywołują skutki nie tylko w odniesieniu do samych stron, ale także skutki ochronne w odniesieniu do nienarodzonego dziecka i rodzica jako osób trzecich⁴⁴.

Analiza konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osób trzecich prowadzi do wniosku, że nie jest ona osobnym rodzajem umowy, lecz elementem umów nazwanych i nienazwanych. Znajduje ona zastosowanie, gdy strony nie zastrzegły wyraźnie lub w sposób dorozumiany obowiązku ochronnego dłużnika wobec osób trzecich. Umowa zostaje zatem niejako uzupełniona o taki obowiązek przez sąd rozstrzygający daną sprawę. Wobec tego sąd posługuje się pewną fikcją prawną – skonstruowane zostaje zobowiązanie pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem, które uznaje się za istniejące od momentu zawarcia umowy. Konstrukcja ta pomyślana jest tak, aby wypełnić luki prawa deliktowego w systemach prawnych państw, których orzecznictwo zdecydowało się z takiej konstrukcji korzystać.

3. Konstrukcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej a umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (393 k.c.)

Instytucja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej jest bez wątpienia podobna do polskiej konstrukcji umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (*pactum in favorem tertii*) uregulowanej

w art. 393 k.c.⁴⁵ Jednak szczegółowa analiza obu tych instytucji pozwala na dostrzeżenie istotnych różnic zachodzących pomiędzy nimi. Po pierwsze, zgodnie z polską konstrukcją umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, jeśli umowa zawarta pomiędzy jej stronami zastrzega, że dłużnik spełni swoje świadczenie na rzecz osoby trzeciej, niebędącej stroną umowy, wówczas, w braku odmiennego postanowienia umownego, osoba trzecia może żądać bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego świadczenia. Osoba trzecia uzyskuje zatem uprawnienie skuteczne bezpośrednio wobec dłużnika do dochodzenia spełnienia świadczenia na jej rzecz. W przypadku umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej osoba ta uzyskuje jedynie uprawnienie do żądania naprawienia szkody, jaka została jej wyrządzona przez niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązku ochrony przez dłużnika, jednak nie może domagać się wykonania tej umowy (spełnienia świadczenia głównego).

Po drugie, zawarcie *pactum in favorem tertii* powoduje powstanie trzech stosunków obligacyjnych: stosunku pokrycia (pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem), stosunku zapłaty (pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią) oraz stosunku waluty (pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią)⁴⁶. Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej nie kreuje żadnego stosunku prawnego pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią. Stosunek zobowiązaniowy istnieje pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem (jego treść wyznacza zawarta umowa) oraz pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią (treścią jest obowiązek ochrony osoby trzeciej).

Po trzecie, w umowie o świadczenie na rzecz osoby trzeciej obowiązkiem dłużnika – zarówno wobec wierzyciela, jak i osoby trzeciej – jest spełnienie świadczenia na rzecz osoby trzeciej. Wierzyciel może zatem niezależnie od osoby trzeciej skutecznie wystąpić z powództwem wobec dłużnika, żądając spełnienia

42 Wyrok Corte di Cassazione Civile z 2 października 2012 r., nr 16754, Altalex/el.

43 Zob. wyrok Corte di Cassazione Civile z 29 lipca 2004 r., nr 14488, Altalex/el.; wyrok Corte di Cassazione Civile z 2 lutego 2012 r., nr 2354, Altalex/el.; wyrok Corte di Cassazione Civile z 18 kwietnia 2019 r., nr 10812, Altalex/el.; wyrok Corte di Cassazione Civile z 9 lipca 2020 r., nr 14615, Altalex/el.

44 Wyrok Corte di Cassazione Civile z 11 maja 2009 r., nr 10741, Altalex/el.

45 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1610).

46 M. Bednarek, P. Drapała, E. Łętowska, *Umowy odnoszące się do osób trzecich, o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 KC)*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2006, s. 867.

zastrzeżonego świadczenia⁴⁷, a spełnienie świadczenia spowoduje, że obowiązek jego spełnienia wygaśnie zarówno wobec wierzyciela, jak i wobec osoby trzeciej. W przypadku umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej obowiązkiem dłużnika jest spełnienie świadczenia umownego jedynie wobec wierzyciela. W stosunku do osoby trzeciej nie powstaje taki obowiązek, lecz dłużnik jest wobec niej zobowiązany do zapewnienia ochrony. Spełnienie świadczenia głów-

jaki osoba trzecia poniosła na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązku ochrony wynikającego z umowy zawartej z wierzycielem. Nie wydaje się wykluczona sytuacja, w której dłużnik co prawda nienależycie wykonał zobowiązanie wobec wierzyciela, jednak osobie trzeciej nie została wyrządzona żadna szkoda, wobec czego nie może ona skutecznie zgłosić żadnych roszczeń odszkodowawczych wobec wierzyciela.

Umowę ze skutkiem ochronnym na rzecz osób trzecich należy traktować jako odrębną instytucję prawną, różną zarówno od właściwej, jak i niewłaściwej umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej.

nego nie musi oznaczać wygaśnięcia obowiązku wobec osoby trzeciej. Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, inaczej niż umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, prowadzi więc do kumulacji ryzyka.

Po czwarte, w umowie o świadczenie na rzecz osoby trzeciej w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania dłużnik odpowiada zarówno w stosunku do wierzyciela, jak i do osoby trzeciej, przy czym zakres tej odpowiedzialności może, lecz nie musi być tożsamy (np. dłużnik odpowiada także wobec wierzyciela za zapłatę kar umownych na rzecz osoby trzeciej w stosunku waluty)⁴⁸. W ramach umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania dłużnik odpowiada wobec wierzyciela, a wobec osoby trzeciej tylko w sytuacji, gdy wyrządził jej szkodę na skutek niewykonania obowiązku ochrony wobec niej. Zakres odpowiedzialności wobec osoby trzeciej mierzony jest zatem zakresem szkody,

Omawiana konstrukcja różni się także od tzw. niewłaściwej umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, konstrukcji powszechnie aprobowanej w polskiej literaturze⁴⁹. W umowie niewłaściwej (upoważniającej) osoba trzecia nie jest uprawniona do żądania spełnienia świadczenia od dłużnika, a jedynie upoważniona do odbioru świadczenia ze skutkiem wykonania zobowiązania. W przeciwieństwie zatem do umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej umowa niewłaściwa nie kreuje żadnego stosunku zobowiązaniowego pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią. Stosunek zobowiązaniowy istnieje tylko pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem, a rola osoby trzeciej jest bierna i sprowadza

47 Wyrok SN z 21 czerwca 2002 r., V KKN 1069/00, OSNC 2003, nr 11, poz. 149.

48 A. Kubas, *Umowa na rzecz osoby trzeciej*, Kraków 1976, s. 123–124.

49 R. Trzaskowski, C. Zuławska, *Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3. *Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, wyd. 2, Warszawa 2018, s. 389, nb. 3; B. Gliniecki, *Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Bałwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, nb. 2; A. Bieranowski, *Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, nb. 3; R. Morek, *Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, wyd. 32, Legalis/el. 2023, nb. 10.

się jedynie do odbioru świadczenia⁵⁰. W umowie niewłaściwej osoba trzecia nie tylko nie posiada uprawnień do dochodzenia świadczenia zastrzeżonego na jej rzecz, ale nie jest również wyposażona w uprawnienia odszkodowawcze. Powyższe różnice powodują, że umowę ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej należy traktować jako odrębną instytucję prawną, różną zarówno od właściwej, jak i niewłaściwej umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej.

4. Dopuszczalność zastosowania konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej na gruncie polskiego prawa

4.1. Uwagi wstępne

Zgodnie z ogólną zasadą wyznaczoną przez art. 353 k.c. zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić. Stosunki zobowiązaniowe są stosunkami prawnymi o charakterze względnym, tj. są oparte na więzi pomiędzy podmiotem zobowiązanym a podmiotem, względem którego jest on zobowiązany, i są skuteczne wyłącznie pomiędzy jego stronami (*inter partes*⁵¹). Polskie prawo cywilne dopuszcza jednak udział osób trzecich w zobowiązaniach, które – mimo że nie są stronami umowy – mogą otrzymać określone uprawnienia, nie tworząc jednocześnie umowy trójstronnej⁵². Przykład takiej instytucji stanowi omówiona już wyżej umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 k.c.), ale także niektóre elementy umowy przewozu czy ubezpieczenia mogą zakładać udział osób trzecich w strukturze zobowiązania (np. art. 785, 808, 831 k.c.). W myśl zasady swobody umów strony mogą zawrzeć tzw. niewłaściwą umowę o świadczenie na rzecz osoby trzeciej⁵³. Polskie

prawo korzysta ponadto w umowie ubezpieczenia z konstrukcji wypracowanej w prawie francuskim – tzw. *actio directa*. Przepis art. 822 § 4 k.c. przyznaje poszkodowanemu, który jest osobą trzecią w stosunku do umowy ubezpieczenia, prawo dochodzenia szkody bezpośrednio przeciwko ubezpieczycielowi. Powyższe prowadzi do wniosku, że w prawie polskim, pomimo względności stosunków zobowiązaniowych, istnieją liczne przewidziane przez prawo sytuacje, w których osoby trzecie są obecne w strukturze zobowiązania, nie będąc jednocześnie stronami umowy.

Dopuszczalność zastosowania konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej na gruncie prawa polskiego nie była do tej pory rozważana w orzecznictwie, w literaturze zaś omawiano tę kwestię jedynie fragmentarycznie. Zasadne wydaje się zatem, aby przeanalizować potencjalne podstawy dogmatyczne do zastosowania tej konstrukcji. Jak już wykazano, jest to instytucja różna od umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej uregulowanej przez 393 k.c. Wobec powyższego niezasadne wydaje się stosowanie przepisów o umowie o świadczenie na rzecz osoby trzeciej – czy to w drodze wykładni rozszerzającej, czy to w drodze analogii – jako że mamy do czynienia z innym rodzajem umowy. Warte rozważenia mogłoby być ewentualnie odpowiednie stosowanie tych przepisów. Taka konstrukcja pozwalałaby na zastosowanie ich z pewnymi modyfikacjami⁵⁴. Z odpowiednim stosowaniem mamy jednak do czynienia jedynie z woli ustawodawcy, który nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów poprzez zamieszczenie w akcie normatywnym przepisów odsyłających⁵⁵. Odpowiednie stosowanie odróżnia się od analogii tym, że uzasadnia się je zredukowaniem konieczności powtórzeń zastosowanych w ustawie i polega ono na zastosowaniu regulacji, której dotyczy odesłanie, podczas gdy stosowanie analogii podyktowane jest brakiem odpowiedniej regulacji⁵⁶. Ustawodawca mógłby teoretycznie zdecydować się na zastosowanie

50 M. Bednarek, P. Drapała, E. Łętowska, *Umowy odnoszące się...*, s. 882.

51 P. Nazaruk, *Art. 353 [Pojęcie zobowiązania i rodzaje świadczeń]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, nb. 1.

52 P. Machnikowski, *Art. 353 [Pojęcie zobowiązania i rodzaje świadczeń]*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. K. Osajda, wyd. 3, Warszawa 2019, s. 139, nb. 25.

53 A. Kubas, *Umowa...*, s. 33–34.

54 M. Koszowski, *Dwadzieścia osiem wykładów ze wstępu do prawoznawstwa*, Warszawa 2019, s. 229.

55 Wyrok SN z 18 października 2006 r., II CSK 121/06, LEX nr 278679.

56 Uchwała SN (7) z 29 września 2009 r., OSNC 2010, nr 3, poz. 33.

odesłania do art. 393, jednak *de lege lata* żaden przepis ustawowy nie odsyła do tego przepisu.

Wobec powyższego odpowiednie stosowanie art. 393 k.c. do instytucji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej należy wykluczyć. Poszukane zostaną zatem inne niż odwołanie się do 393 k.c. podstawy dogmatyczne do potencjalnego zastosowania tej instytucji. W pierwszej kolejności badaniu poddana zostanie sytuacja, gdy strony same zdecydowały się tak

odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Dłużnik może przez umowę przyjąć taką odpowiedzialność z powodu oznaczonych okoliczności, za które na mocy ustawy odpowiedzialności nie ponosi. Granicą rozszerzenia odpowiedzialności dłużnika są okoliczności leżące po stronie wierzyciela. Jak wskazuje się w orzecznictwie, strony nie mogą w umowie tak rozszerzyć odpowiedzialności dłużnika z tytułu niewykonania lub niena-

Nie ma w prawie polskim przeszkód, aby zobowiązać dłużnika do zachowania należytej staranności wobec określonych osób trzecich, co upoważni te osoby do dochodzenia naprawienia szkody.

ułożyć treść stosunku zobowiązaniowego, że obciążą dłużnika obowiązkiem ochronnym wobec osób trzecich na podstawie zawartej przez nich umowy. W dalszej kolejności zaprezentowana zostanie koncepcja zastosowania umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej z odwołaniem się do art. 56 w zw. z art. 354 k.c.

4.2. Skorzystanie z konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej przez umawiające się strony

Zgodnie z ogólną zasadą wyrażoną w art. 361 § 1 k.c. zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Zgodnie z § 2 tego przepisu, który stanowi normę *ius dispositivum*, strony mogą w drodze umowy odmiennie określić zakres obowiązku odszkodowawczego. Postanowienia takie podlegają jednak ocenie z punktu widzenia zasady swobody umów⁵⁷. Kodeks cywilny dopuszcza w art. 473 § 1 k.c. umowne modyfikacje

leżytego wykonania zobowiązania ani dotyczącej kary umownej, że dłużnik będzie zobowiązany do zapłaty odszkodowania lub kary umownej także w sytuacji, gdy niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest spowodowane okolicznościami, za które odpowiedzialność ponosi wierzyciel⁵⁸.

W świetle powyższych regulacji co do zasady nie ma na gruncie polskiego prawa przeszkód, aby strony na mocy umowy ustanowiły obowiązek dłużnika do zachowania należytej staranności (ochrony) wobec określonych osób trzecich, którego to naruszenie spowoduje uprawnienie do dochodzenia naprawienia szkody przez te osoby. Do takiej umowy znajdzie zastosowanie reguła interpretacyjna wyrażona w art. 393 § 1 k.c., która stanowi, że osoba trzecia może żądać bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego świadczenia, jeśli w umowie zastrzeżono, że dłużnik spełni świadczenie na rzecz osoby trzeciej. Wobec braku takiego zastrzeżenia umownego osoba trzecia nie będzie uprawniona do dochodzenia spełnienia świadczenia. Zostanie za to wyposażona w uprawnienie do dochodzenia odszkodowania od dłużnika,

57 G. Karaszewski, Art. 361 [Adekwatny związek przyczynowy], w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, nb. 10.

58 Wyrok SN z 27 września 2013 r., I CSK 748/12, OSNC 2014, nr 6, poz. 67.

co zostało wskazane w umowie. Taka umowa mieści się w granicach określonych przez art. 353¹ k.c. oraz nie rozszerza nadmiernie odpowiedzialności, gdyż obejmuje niewykonanie obowiązku należytej staranności przez dłużnika wobec osoby trzeciej z powodu okoliczności leżących po jego stronie.

Pojawia się pytanie, czy w takiej umowie strony powinny określić w sposób precyzyjny krąg osób trzecich uprawnionych do dochodzenia odszkodowania. Należy opowiedzieć się za stanowiskiem, zgodnie z którym wskazanie to nie musi być z imienia i nazwiska, jednak osoby te powinny być możliwe do zidentyfikowania w momencie zawierania umowy. Na przykład określenie, że roszczenie odszkodowawcze nabywa każdy, kto jest gościem hotelu, można uznać za zbyt szerokie. W takiej sytuacji odpowiedzialność dłużnika miałyby miejsce w stosunku do trudnego do przewidzenia kręgu osób, co mogłoby zostać uznane za sprzeczne z właściwością stosunków zobowiązaniowych jako stosunków wzajemnych.

Kolejną kwestią jest to, czy obowiązek ochrony osoby trzeciej strony mogły nałożyć na dłużnika tylko w sposób wyraźny, czy także poprzez oświadczenie woli *per facta concludentia*. Należy uznać, że do takiej umowy mają zastosowanie ogólne reguły wykładni oświadczeń woli, określone zwłaszcza w art. 60 i art. 65 k.c. Wobec tego możliwe byłoby zawarcie takiego obowiązku umownego w drodze woli stron wyrażonego w sposób dorozumiany. Do takiej wykładni umowy należy podchodzić jednak z ostrożnością, prowadzi ona bowiem do kumulacji ryzyka dłużnika i zwiększa zakres jego odpowiedzialności.

4.3. Zastosowanie konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej na drodze wykładni konkretnej umowy

W dalszej kolejności rozważyć należy, czy w sytuacji, gdy strony nie wyraziły w sposób wyraźny lub dorozumiany woli objęcia ochroną osoby trzeciej, dopuszczalne byłoby ustalenie umownego obowiązku ochronnego dłużnika wobec osoby trzeciej. Taki obowiązek można by wywieść z innych okoliczności niż bezpośrednia wola stron. Sąd, rozstrzygając daną sprawę, mógłby wywodzić skutek ochronny na rzecz osoby trzeciej z zasad współzycia społecznego, celu społeczno-gospodarczego zobowiązania lub ustalonych

zwyczajów. Związane jest to z zastosowaniem tzw. wykładni uzupełniającej, która jest kontrowersyjna w doktrynie⁵⁹. Polega ona na uzupełnieniu treści oświadczeń woli o elementy, które nie zostały w nich w sposób wyraźny lub dorozumiany przewidziane przez strony. Elementy te wywodzone są z wzorców obiektywnych, takich jak: hipotetyczna wola stron, zasady współzycia społecznego, zachowanie racjonalnego i uczciwego uczestnika obrotu czy ustalone zwyczaje⁶⁰.

Stosownie do treści art. 56 k.c. czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współzycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. Zdaniem Sądu Najwyższego: „Sens art. 56 k.c. jest taki, że skutki wynikające z ustawy, zasad współzycia społecznego lub z ustalonych zwyczajów powstają na zasadzie przypisania normatywnego, a więc nie ze względu, lecz bez względu na wolę stron. Ta ostatnia obejmuje bezpośrednio tylko zawarcie umowy. Zachodzi zatem pewna różnica pomiędzy dokonywaniem wykładni oświadczeń woli kontrahentów w oparciu o art. 65 § 2 k.c. a uzupełnieniem treści stosunku prawnego na podstawie art. 56 k.c. W pierwszym przypadku sąd musi respektować rzeczywistą wolę stron, podczas gdy w drugim przypadku ustala treść zobowiązania (czy też innego rodzaju stosunku prawnego wynikającego z czynności prawnej) niezależnie od czynnika woli, a zgodnie z treścią odnośnych przepisów prawa lub norm i standardów powinno zachowania, powszechnie akceptowanych w społeczeństwie”⁶¹.

Ponadto ogólna reguła dotycząca powinno zachowania dłużnika w wykonaniu zobowiązania określona została w art. 354 § 1 k.c. Stanowi ona, że dłużnik powinien wykonać zobowiązanie nie tylko zgodnie z jego treścią, ale także w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współzycia społecznego, a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje – także w sposób odpowiadający tym zwyczajom. Jak wskazuje się w literaturze, „pozaprawne kryteria oceny sposobu wykonania zobowiązania mają

59 M. Bławat, *Konwersja nieważnych czynności prawnych*, Warszawa 2019, s. 39–40.

60 Tamże.

61 Wyrok SN z 14 lutego 2008 r., II CSK 532/07, LEX nr 496387.

zapewnić wykonanie zobowiązania w sposób, który gwarantuje wierzycielowi nie tylko osiągnięcie zamierzonego przez niego celu i tym samym zaspokojenie jego interesu (zgodność z celem społeczno-gospodarczym), lecz także uwzględnienie innych aspektów, zwłaszcza etycznych (zgodność z zasadami współżycia społecznego oraz ustalonymi zwyczajami)⁶². Ustalone zwyczaje, stanowiące powszechnie stosowaną praktykę, mogą uzupełniać regulacje prawne⁶³. Z kolei społeczno-gospodarczy cel leży poza treścią zobowiązania i może, lecz nie musi być uzgodniony przez strony umowy⁶⁴.

Podstawą dogmatyczną do wywiedzenia obowiązku ochronnego dłużnika wobec osoby trzeciej mogłyby stanowić przepisy art. 56 k.c. w zw. z art. 354 k.c., z powołaniem się odpowiednio, w zależności od danego przypadku, na zasady współżycia społecznego, cel społeczno-gospodarczy zobowiązania lub ustalone zwyczaje. Zastosowanie tej konstrukcji wymagałoby uprzedniego przeprowadzenia kontroli spełnienia przesłanek ochrony osoby trzeciej na wzór prawa niemieckiego, czyli bliskości osoby trzeciej w stosunku do świadczenia, interesu w ochronie osoby trzeciej, rozpoznawalności chronionej grupy osób trzecich oraz potrzeby ochrony osoby trzeciej. Zastosowanie umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej wymagałoby przede wszystkim ostrożności i powinno mieć charakter subsydiarny, tj. mogłoby mieć miejsce jedynie w sytuacji, gdy na mocy ustawy lub umowy osobie trzeciej nie przysługują inne środki prawne służące do zaspokojenia jej roszczenia w całości.

Zastosowanie konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej może spotkać się z krytyką jako prowadzące do nadmiernej obiektywizacji odpowiedzialności i tworzenia fikcji prawnej. W odpowiedzi wskazać należy, że instytucja ta na gruncie prawa polskiego, inaczej niż w prawie niemieckim, nie miałaby mieć charakteru podstawowego, stosowanego na szeroką skalę, lecz raczej mogłaby stanowić

jeden z instrumentów, jaki znalazłby się do dyspozycji sądu przy rozstrzyganiu trudnych przypadków (tzw. *hard cases*). Z uwagi na subsydiarny charakter stosowanie umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej ograniczyłoby się w zasadzie do stanów faktycznych, gdy niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy z winy dłużnika wyrządziło szkodę osobie trzeciej, a zachowanie dłużnika nie posiada znamion bezprawności w rozumieniu prawa deliktowego.

Polskie sądownictwo dostrzega problem, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania może w niektórych sytuacjach wyrządzić szkodę osobie trzeciej. Wówczas sądy przyjmują, że naruszenie więzi obligacyjnej może stanowić delikt w stosunku do osoby trzeciej⁶⁵. Nie wystarcza do tego jednak samo tylko niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania, musi ono być jednocześnie bezprawne w rozumieniu art. 415 k.c.⁶⁶ Zdaniem sądów taka bezprawność ma miejsce, gdy wraz z naruszeniem obowiązków wynikających ze stosunku obligacyjnego jednocześnie następuje naruszenie nakazów i zakazów ciążących na każdym podmiocie prawa, które wynikają z powszechnie obowiązujących norm prawnych oraz z zasad współżycia społecznego⁶⁷, które to zasady niekiedy utożsamiane są z naruszeniem dobrych obyczajów⁶⁸. Przyjęcie umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej mogłoby stanowić alternatywę dla rozszerzania przez sądy przesłanki bezprawności deliktowej, które to wydaje się być zabiegiem dyskusyjnym.

5. Potencjalne obszary zastosowania umów o skutku ochronnym na rzecz osób trzecich

5.1. Uwagi ogólne

Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej posiada w prawie niemieckim bardzo szerokie przeznaczenie. Jako przykłady zastosowań wymienić można umowy zawierane z osobami świadczącymi

62 P. Nazaruk, *Art. 354...*, nb. 2.

63 Tamże, nb. 4.

64 A. Olejniczak, *Art. 354 [Sposób wykonania zobowiązania. Obowiązek współdziałania]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna*, t. 3, red. A. Kidyba, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 316, nb. 3.

65 Wyrok SN z 17 marca 2016 r., II CSK 284/15, OSP 2021 nr 7–8 poz. 53.

66 Wyrok SA w Warszawie z 25 czerwca 2021 r., VII AGa 699/20, LEX nr 3329491.

67 Wyrok SN z 1 grudnia 2006 r., I CSK 315/06, OSNC 2007, nr 11, poz. 169.

68 Wyrok SN z 17 marca 2016 r., II CSK 284/15, cyt. wyżej.

profesjonalnie usługi prawne, umowy o pracę, umowy z zakresu prawa bankowego, opinie i ekspertyzy, umowy przewozu, umowy o świadczenia zdrowotne, umowy o świadczenie usług, umowy najmu i dzierżawy, umowy przechowania czy umowy o dzieło. Omówienie wszystkich przykładów zastosowań w prawie niemieckim przekracza objętość niniejszego artykułu, zamiast tego przedstawione zostanie kilka obszarów, które potencjalnie mogłyby znaleźć zastosowanie także w Polsce.

Nasuwa się pytanie, jaki interes miałyby osoba trzecia w skorzystaniu z instytucji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, a nie z reżimu odpowiedzialności deliktowej. Odpowiedzialność

w doktrynie i orzecznictwie koncepcji winy anonimowej czy winy organizacyjnej⁷¹.

Można mianowicie dostrzec trzy sytuacje, kiedy na gruncie prawa polskiego dochodzenie roszczeń na podstawie umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej mogłoby być dla osoby trzeciej preferowane. Po pierwsze, w reżimie odpowiedzialności kontraktowej nie ma potrzeby wykazywania bezprawności jako naruszenia obowiązku ogólnego, tak jak ma to miejsce w prawie deliktowym, lecz bezprawność jest rozumiana jako naruszenia obowiązku umownego. Udowodnienie naruszenia umowy może być w wielu przypadkach prostsze niż wykazanie naruszenia obowiązku powszechnego.

Konstrukcja może znaleźć zastosowanie w umowach z osobami świadczącymi usługi prawne i eksperckie w prawie bankowym oraz w umowach dotyczących outsourcingu usług.

z tytułu czynów niedozwolonych ma w Polsce szerszy zakres niż w Niemczech. W polskim reżimie odpowiedzialności deliktowej poszkodowany może dochodzić naprawienia szkody zarówno osobowej, jak i majątkowej, podczas gdy w Niemczech naprawienie szkody majątkowej nie jest regułą. Polskie prawo deliktowe, oprócz odpowiedzialności na zasadzie winy, rozwinęło dosyć szeroki zakres odpowiedzialności na zasadzie ryzyka oraz odpowiedzialności na zasadzie słuszności. W Niemczech tymczasem zasada winy odgrywa dominującą rolę⁶⁹, a dla odpowiedzialności na zasadzie ryzyka nie przewidziano klauzuli generalnej, w związku z czym odpowiedzialność ta jest normowana w sposób kazuistyczny poprzez enumeratywne wyliczenie przypadków⁷⁰. Ponadto w Polsce rozszerza się odpowiedzialność deliktową poprzez tworzenie

Po drugie, reżim odpowiedzialności kontraktowej pozwala na korzystniejszy rozkład ciężaru dowodu, bez konieczności udowadniania winy dłużnika, co jest niezbędne w przypadku odpowiedzialności deliktowej. W ramach odpowiedzialności *ex contractu* przyjęto domniemanie winy, a ciężar dowodu braku winy został przeniesiony na dłużnika.

Po trzecie, w niektórych sytuacjach termin przedawnienia w reżimie odpowiedzialności kontraktowej mógłby być korzystniejszy dla osoby trzeciej w stosunku do terminu przedawnienia z tytułu czynu niedozwolonego. Miałyby to miejsce w sytuacji, gdy osoba trzecia dowiedziała się o szkodzie niezwłocznie po jej powstaniu, a mimo to nie dochodziła jej przez okres trzech lat. Wówczas roszczenia deliktowe stałyby się niezaskarżalne, ale termin roszczeń kontraktowych, wynoszący co do zasady sześć lat, jeszcze

69 J. Kuźmicka-Sulikowska, *Odpowiedzialność deliktowa w prawie wybranych państw obcych*, Wrocław 2011, s. 83–85.

70 K. Larenz, C.W. Canaris, *Lehrbuch des Schuldrechts. Besonderer Teil II*, t. 2, wyd. 13, München 1994, s. 352.

71 M. Bieszczad, *Znaczenie koncepcji winy organizacyjnej i winy anonimowej przy dochodzeniu roszczeń cywilnoprawnych przez pacjentów*, „Palestra” 2019, nr 6, s. 56–57.

by nie upłynął. Zastosowanie konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej dotyczyłoby zatem przede wszystkim sytuacji, w której z winy dłużnika doszło do niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, które spowodowało wystąpienie szkody po stronie osoby trzeciej, a naruszenia umowy nie można zakwalifikować jako bezprawne w rozumieniu prawa deliktowego.

5.2. Umowy zawierane z podmiotami świadczącymi profesjonalnie usługi prawne

Na gruncie prawa niemieckiego umowa zawarta z adwokatem ma skutek ochronny na rzecz osób, których interesy finansowe mają być chronione przez poradę prawną lub której sprawę prowadzi⁷². Przykłady tej odpowiedzialności znajdziemy w orzecznictwie *Bundesgerichtshof* (dalej: BGH). W jednej ze spraw adwokat reprezentujący męża w postępowaniu rozwodowym w sposób zawiniony nie doprowadził do poświadczenia notarialnego sporządzonej przez siebie umowy rozwodowej, w której żona zobowiązała się do przeniesienia udziału w majątku na rzecz dzieci. *Bundesgerichtshof* przyznał dziecku klienta roszczenie odszkodowawcze przeciwko adwokatowi, które wynikało z ochronnego skutku umowy zawartej pomiędzy adwokatem a jego klientem na rzecz dzieci klienta⁷³. Jak wskazano w uzasadnieniu, jakakolwiek inna decyzja nie byłaby zgodna ze znaczeniem i celem tej umowy. W innej sprawie adwokat w sposób zawiniony naruszył swój obowiązek umowny wobec klienta w zakresie współpracy przy powołaniu testamentowym jego córki na spadkobiercę. *Bundesgerichtshof* stwierdził, że chociaż obowiązek adwokata do wykonania istniał tylko wobec klienta, to miał on również umowny obowiązek opieki nad córką zgodnie ze znaczeniem i celem umowy, w taki sposób, że była ona uprawniona dochodzenia naprawienia szkody na podstawie umowy zawartej z adwokatem przez jej ojca⁷⁴.

72 H. Zugehör, *Berufliche „Dritthaftung“ – insbesondere der Rechtsanwälte, Steuerberater, Wirtschaftsprüfer und Notare – in der deutschen Rechtsprechung*, „Neue Juristische Wochenschrift“ 2000, nr 22, s. 1601.

73 Wyrok BGH z 11 stycznia 1977 r., VI ZR 261/75 (Bamberg), NJW 1977, 2073.

74 Wyrok BGH z 6 lipca 1965 r., VI ZR 47/64 (Hamm), NJW 1965, 1955.

Na gruncie prawa polskiego odpowiedzialność adwokata wobec osób trzecich rozważał Tomasz Targosz⁷⁵. Zwracał uwagę na sytuację sporządzenia przez adwokata tzw. *Third-Party Legal Opinion* („opinia prawna osoby trzeciej”, dalej: TPLO)⁷⁶, odpowiedzialności adwokata wobec spadkobiercy klienta oraz wyrządzenia szkody osobie trzeciej podczas wykonywania czynności na korzyść klienta. W dwóch pierwszych przypadkach przyjął on dwie podstawy odpowiedzialności adwokata wobec osoby trzeciej – konkludentnie zawartą umowę o świadczenie na rzecz osoby trzecią albo odpowiedzialność deliktową, a w trzecim przypadku – tylko odpowiedzialność deliktową⁷⁷. Skuteczność roszczenia deliktowego osoby trzeciej będzie zależać od wykazania bezprawności działania adwokata, co może nastroczać trudności. Niekiedy oprócz naruszenia umowy dojdzie równocześnie do naruszenia zasad etyki wykonywania zawodu, a takie naruszenie, przynajmniej w niektórych przypadkach, może spełniać przesłanki cywilnoprawnej bezprawności w rozumieniu art. 415 k.c.

Jednak w wielu przypadkach zachowanie adwokata polegające na naruszeniu umowy z klientem pomimo naruszenia zasad etyki nie będzie spełniać przesłanki bezprawności bądź adwokat pomimo naruszenia umowy nie naruszy żadnej z zasad etyki adwokackiej. Wówczas nie dojdzie do zrealizowania bezprawności niezbędnej do poniesienia przez adwokata odpowiedzialności deliktowej wobec osoby trzeciej. Z kolei konkludentne zawarcie umowy na rzecz osoby trzeciej można by wywodzić, zdaniem

75 T. Targosz, *Odpowiedzialność adwokata wobec osób trzecich – zagadnienia prawnoporównawcze*, „Palestra” 2000, nr 49, s. 108–125.

76 W transakcjach handlowych spotykana jest praktyka, zgodnie z którą prawnik reprezentujący jedną ze stron transakcji jest proszony o wydanie opinii prawnej drugiej stronie. Przykładem są transakcje pożyczkowe, w których pełnomocnik pożyczkobiorcy może zostać poproszony o dostarczenie pożyczkodawcy opinii dotyczącej takich kwestii, jak status pożyczkobiorcy, autoryzacja dokumentów pożyczkowych oraz ich wykonalność. Opinia taka, którą jest adresowana do drugiej strony i w zaufaniu do której działa druga strona, nazywana jest TPLO. Zob. A.M. McKee, Ch.L. Menges, *Third-Party Legal Opinions*, „VBA Journal” 2018, nr 2, s. 27.

77 T. Targosz, *Odpowiedzialność...*, s. 120–124.

T. Targosza, m.in. z faktu zlecenia przez klienta sporządzenia opinii dla drugiej strony i wykonania go przez adwokata. Jako przeszkodę w przyjęciu takiej konstrukcji autor ten słusznie uznaje fakt, że strony nie zamierzały raczej przyznać osobie trzeciej roszczenia o zawarcie umowy⁷⁸. Słabość tej konstrukcji można by wyeliminować, wywodząc skutek ochronny dla osoby trzeciej z zasad współżycia społecznego, celu społeczno-gospodarczego lub ustalonych zwyczajów, stosując art. 56 k.c. w zw. z art. 354 k.c. Wydaje się, że w przytoczonych przez T. Targosza sytuacjach sąd mógłby skorzystać z konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej.

5.3. Opinie i ekspertyzy

Kolejna grupa przypadków potencjalnego zastosowania umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej mogłaby dotyczyć osób, które zajmują się profesjonalnie określoną działalnością, charakteryzującą się dużą dozą zaufania do tworzonych przez nich opinii i ekspertyz. Wśród takich zawodów wymienić można m.in.: brokerów, biegłych, audytorów, doradców restrukturyzacyjnych czy rzeczoznawców majątkowych. Nieprawidłowe wykonanie zleconej opinii czy ekspertyzy może prowadzić do poważnych konsekwencji, w tym do wyrządzenia szkody osobom trzecim. W prawie niemieckim do odpowiedzialności wobec osób trzecich za opinie eksperckie, porady czy ekspertyzy strony umowy nie muszą wyraźnie ani dorozumianie zastrzec tego w umowie. Wystarczy, że informacje są przeznaczone dla osoby trzeciej, a strona je dostarczająca była świadoma, że są one ważne dla osoby trzeciej i będą służyć jako rozstrzygająca podstawa do rozporządzenia aktywami⁷⁹. *Bundesgerichtshof* uznał, że autorzy ekspertyzy dotyczącej wartości rynkowej nieruchomości mieszkalnej, którzy są świadomi, że ekspertyza jest przeznaczona do przedstawienia potencjalnym nabywcom, mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności odszkodowawczej przez nabywców, jeżeli ekspertyza jest nieprawidłowa, zgodnie z zasadami umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej⁸⁰.

W polskiej literaturze w kontekście odpowiedzialności za opinie eksperckie, porady czy ekspertyzy rozważana była w zasadzie tylko odpowiedzialność audytora spółki publicznej wobec osób trzecich. Zdaniem Jacka Jastrzębskiego odpowiedzialność ta może powstać tylko w przypadkach, w których ma ona wyraźną podstawę ustawową i tylko w zakresie wynikającym z takiej podstawy⁸¹. Dla tego rodzaju podmiotu przewidziana została jednak przez ustawodawcę szczególna regulacja zawarta w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych⁸². Także w przypadku odpowiedzialności biegłego sądowego za wydaną opinię konstrukcja umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej nie może znaleźć zastosowania. Wynika to z faktu, że stosunek prawny łączący biegłego z organem sądowym nie ma charakteru cywilnoprawnego, lecz publicznoprawny⁸³. Organ sądowy nie jest więc partnerem biegłego, lecz posiada wobec niego pozycję władczą, a biegły dla organu procesowego jest nikim więcej niż „narzędziem poznania”⁸⁴. Nie jest zatem możliwe wywiedzenie umownego skutku ochronnego na rzecz osoby trzeciej ze stosunku pomiędzy biegłym a organem sądowym. W przypadku innych podmiotów, gdy brak jest regulacji szczególnej, a ponoszą one odpowiedzialność według reguł ogólnych odpowiedzialności odszkodowawczej, zastosowania koncepcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej nie należałoby z góry wykluczać.

81 J. Jastrzębski, *Odpowiedzialność audytora spółki publicznej wobec osób trzecich*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 11, s. 55.

82 Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2554 z późn. zm.).

83 M. Fras, *Odpowiedzialność deliktowa biegłego za szkodę spowodowaną wydaniem nieprawdziwej lub nieprawidłowej opinii w postępowaniu sądowym. Rozważania na tle najnowszej judykatury*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2021, nr 1, s. 68.

84 Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich skierowany do Trybunału Konstytucyjnego, nr RPO-498998-VI/05/MC-Z z dnia 1 listopada 2005 r., s. 12, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12131721800.pdf> (dostęp: 9.04.2024).

78 Tamże, s. 124.

79 P. Gottwald, § 328..., s. 686, nb. 218.

80 Wyrok BGH z 9 lipca 2002 r., X ZR 244/00 (Koblenz), NJW-RR 2002, 1528.

Odnosząc się do przytoczonego orzeczenia zapadłego na gruncie prawa niemieckiego, w polskim prawie rzeczoznawca majątkowy za dokonanie ekspertyzy dotyczącej wartości rynkowej nieruchomości mógłby teoretycznie odpowiadać wobec osób trzecich za wyrządzoną wobec nich szkodę, jeśli zaakceptowałibyśmy koncepcję umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej. Zgodnie z art. 175 ust. 4, 4a i 5 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami⁸⁵ biegły rzeczoznawca oraz przedsiębiorca działający przy pomocy biegłego rzeczoznawcy odpowiadają za szkody wyrządzone w związku z wykonywaniem umowy, której są stroną, a której przedmiotem jest określanie wartości nieruchomości, a także maszyn i urządzeń trwale związanych z nieruchomością⁸⁶. Odpowiedzialność tę rzeczoznawca ponosi na zasadach ogólnych. Jeśli szkoda została wyrządzona przez biegłego rzeczoznawcę osobie trzeciej w związku z wykonywaniem umowy dotyczącej oszacowania wartości nieruchomości, sąd, rozstrzygając o roszczeniach osoby trzeciej, mógłby skorzystać z konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej na podstawie art. 56 w zw. z art. 354 k.c.

5.4. Niektóre umowy z zakresu prawa bankowego

Na gruncie prawa niemieckiego w prawie bankowym ogólne warunki umów pomiędzy bankiem a jego klientem mogą mieć skutki ochronne na rzecz osób trzecich. Mogą one wynikać z informacji lub porad udzielanych przez banki swoim klientom na rzecz osób trzecich lub z informacji udzielanych sobie nawzajem przez banki na rzecz klientów⁸⁷. Skutek taki może wynikać w szczególności z informacji przekazanych przez bank, jeżeli bank wiedział, że informacje te są przeznaczone dla osoby trzeciej i że osoba ta wykorzysta je jako podstawę do istotnych rozporządzeń aktywami⁸⁸.

Na gruncie prawa polskiego Sąd Najwyższy rozważał, jakie skutki prawne rodzi sytuacja, gdy niewykonanie

lub nienależyte wykonanie zobowiązania z umowy bankowego rachunku powierniczego wyrządza szkodę osobie trzeciej. SN zdecydował się na przyjęcie w takim przypadku odpowiedzialności deliktowej banku wobec osób trzecich, wskazując, że bezprawność (która była kluczowym elementem do uznania winy pracowników banku na podstawie art. 430 k.c.) zachowania pracowników banku polegała na wadliwej obsłudze rachunku powierniczego, która naruszała zasady współżycia społecznego oraz dobre obyczaje⁸⁹. W głosie do przywołanego orzeczenia Maciej Kaliński słusznie wskazuje, że sąd w takiej sytuacji mógł przynajmniej rozważyć dopuszczalność zastosowania konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, zwracając uwagę, że z charakteru usług, jakim są usługi powiernicze banku, wynika, że pozostawia on w swojej orbicie osoby trzecie⁹⁰. Proponuje on rozważenie zastosowania tej konstrukcji w drodze wykładni rozszerzającej, co ze względów omówionych już w niniejszym artykule może budzić wątpliwości. Obowiązek banku do ochrony niektórych osób trzecich przy wykonywaniu umowy rachunku powierniczego można by za to wywieść z art. 56 w zw. z art. 354 k.c., który nakładałby na bank obowiązek wykonania tego zobowiązania zgodnie z zasadami współżycia społecznego, celem społeczno-gospodarczym prawa oraz z ustalonymi zwyczajami. Takie rozstrzygnięcie stanowiłoby alternatywę dla rozszerzania przez sąd przesłanki bezprawności deliktowej na sytuacje naruszenia zasad współżycia społecznego i ustalone zwyczaje.

5.5. Outsourcing usług

Potencjalnego zastosowania konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, na co słusznie zwraca się uwagę w doktrynie⁹¹, można także poszukiwać w powszechnym obecnie zjawisku

85 Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 344 z późn. zm.).

86 K. Urbańczyk, J. Dydenko, *Status rzeczoznawcy majątkowego, w: Szacowanie nieruchomości*, red. J. Dydenko, Warszawa 2020, s. 57.

87 P. Gottwald, § 328..., s. 688, nb. 226–230.

88 Ch. Janoschek, § 328..., nb. 69.

89 Wyrok SN z 17 marca 2016 r., II CSK 284/15, LEX nr 2043739.

90 M. Kaliński, *Niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania z umowy rachunku bankowego jako delikt w stosunku do osoby trzeciej. Glosa do wyroku SN z dnia 17 marca 2016 r., II CSK 284/15*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2021, nr 7–8, s. 13.

91 P. Drapała i in., *Umowy odnoszące się do osób trzecich, w: System Prawa Prywatnego*, t. 5, 2019, s. 1157.

outsourcingu usług, tj. powierzania wykonania świadczenia usług innym podmiotom, niezwiązanym organizacyjnie z podmiotem powierzającym. Obecnie odpowiedzialności powierzających za powierzenie wykonania czynności innym podmiotom upatruje

powierzającego do odpowiedzialności. Wobec powyższego zastosowanie koncepcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej – przynajmniej w niektórych przypadkach outsourcingu usług – wydaje się warte rozważenia.

Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osób trzecich stanowi niewątpliwie dolegliwość dla dłużnika, w związku z czym sięgnięcie po nią powinno być podyktowane dużą ostrożnością.

się w reżimie odpowiedzialności deliktowej, który nie jest pozbawiony słabości. Przede wszystkim należy wskazać na stosunkowo łatwą ekskulpację powierzającego, który nie poniesie odpowiedzialności, jeśli udowodni, że wykonanie czynności powierzył osobie, przedsiębiorstwu lub zakładowi, które w zakresie swej działalności zawodowej trudnią się wykonywaniem takich czynności (art. 429 k.c.). Ponadto do przyjęcia odpowiedzialności powierzającego na gruncie art. 429 k.c. wymagane jest wykazanie bezprawności zachowania sprawcy szkody⁹², co również niekiedy może powodować trudności. Przyjęcie konstrukcji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej mogłoby skutecznie wyeliminować niedoskonałości odpowiedzialności deliktowej w przypadku outsourcingu. Osadzenie odpowiedzialności powierzającego w reżimie odpowiedzialności kontraktowej powoduje, że odpowiedzialny jest on jak za własne działanie lub zaniechanie, także za działanie lub zaniechanie osób, którym wykonanie zobowiązania powierza (474 k.c.).

Ponadto przesłanką odpowiedzialności będzie bezprawność tylko kontraktowa, a nie bezprawność w rozumieniu naruszenia obowiązku powszechnego, jak ma to miejsce w przypadku odpowiedzialności deliktowej, co również powinno ułatwić pociągnięcie

6. Podsumowanie

Umowa o skutku ochronnym na rzecz osoby trzeciej stanowi niewątpliwie ciekawą konstrukcję dogmatyczną. Jej ewentualne zastosowanie w prawie polskim bez wątplenia spowodowałoby przesunięcie granic odpowiedzialności umownej stron oraz do pewnego stopnia odwrócenie tendencji, obecnej w polskim orzecznictwie i doktrynie, do poszerzania odpowiedzialności deliktowej. Przykładem takiej tendencji są konstrukcje winy anonimowej, winy organizacyjnej oraz uznawanie, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy może być bezprawne w rozumieniu art. 415 k.c. w bardzo szerokim zakresie, tj. nawet gdy niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy nie narusza żadnego przepisu prawnego, ale narusza zasady współżycia społecznego czy ustalone zwyczaje. Nie oznacza to, że zastosowanie umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej należy całkowicie wykluczyć. System prawa nie musi się zamykać na jeden sposób wykładni przepisów czy kierunków orzeczniczych, przeciwnie – może korzystać z różnych koncepcji, także tych wypracowanych w dorobku prawnym innych systemów prawnych. Przykładem jest powszechnie stosowane w prawie ubezpieczeniowym *actio directa* poszkodowanego wobec ubezpieczyciela. Mnogość stosunków społecznych oraz podlegające dynamicznym zmianom relacje gospodarcze wymagają poszukiwania nowych rozwiązań, celem ich optymalnej regulacji. W tym kontekście dyskusja

92 L. Jantowski, Art. 429 [Wina w wyborze], w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, nb. 6.

o ewentualnym zastosowaniu umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej w polskim prawie nie jest zamknięta.

De lege lata, po pierwsze, strony same mogą skorzystać z umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej w zawartej przez siebie umowie, w ramach przysługującej im swobody umów. Po drugie, dopuszczalne, choć z pewnością niepozbawione kontrowersji, byłoby wywodzenie skutku ochronnego osoby trzeciej z art. 56 k.c. w zw. z art. 354 k.c. poprzez odwołanie się do kryteriów pozaprawnych – zasad współzycia społecznego, celu społeczno-gospodarczego umowy czy ustalonych zwyczajów. Zastosowanie umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej mogłoby okazać się przydatne w przypadku umów zawieranych z prawnikami, ekspertami, co do których opinii w zaufaniu działają osoby trzecie, niektórych umów z zakresu prawa bankowego, a także w obszarze outsourcingu usług. Względny ochrony osób trzecich przed wyrządzeniem im szkody może uzasadniać sięgnięcie we wskazanych obszarach po konstrukcję umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej.

Należy przy tym pamiętać, że korzystanie z tej konstrukcji prowadzi *de facto* do większego zobiektywizowania odpowiedzialności umownej. Umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osób trzecich stanowi niewątpliwie dolegliwość dla dłużnika, w związku z czym sięgnięcie po nią należy z dużą ostrożnością. Powinna mieć ona charakter subsydiarny, podobnie jak instytucja nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 k.c.), i być stosowana dopiero w przypadku, gdy nie jest możliwe zastosowanie innych podstaw odpowiedzialności umownej i pozaumownej. Orzeczenia sądów korzystające z tej konstrukcji nie mogą charakteryzować się dowolnością, w związku z czym przed zastosowaniem jej przez sąd konieczne będzie rozważenie wszystkich przesłanek objęcia ochroną osoby trzeciej. W przeciwnym razie zbyt ochocze stosowanie jej przed polskie sądy mogłoby doprowadzić do słusznego zarzutu wychodzenia z roli sędziego i nadmiernego prawotwórstwa, prowadzącego do zastępowania w tej roli ustawodawcy, a także do znaczącego zmniejszenia poziomu ochrony dłużnika przed ewentualnymi rozstrzygnięciami kierowanymi do niego przez osoby trzecie.

Pozostaje zatem czekać na ewentualne wypowiedzi sądów, które być może w podobnych przypadkach

zdecydują się na sięgnięcie po tę instytucję. Nie wydaje się celowe postulowanie *de lege ferenda* o wprowadzenie przez ustawodawcę do polskiego porządku prawnego instytucji umowy ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej, gdyż zakres jej ewentualnego zastosowania byłby znacznie większy niż ma to miejsce w prawie niemieckim z uwagi na różnice w prawie deliktowym obu państw. Należy ją raczej traktować jako konstrukcję stworzoną do rozstrzygania tzw. trudnych przypadków przez sąd, a nie powszechnie stosowaną instytucję prawną.

Bibliografia

- Bednarek M., Drapała P., Łętowska E., *Umowy odnoszące się do osób trzecich, o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 KC)*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2006, s. 806–905.
- Bieranowski A., *Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023.
- Bieszczad M., *Znaczenie koncepcji winy organizacyjnej i winy anonimowej przy dochodzeniu roszczeń cywilnoprawnych przez pacjentów*, „Palestra” 2019, nr 6, s. 53–67.
- Bławat M., *Konwersja nieważnych czynności prawnych*, Warszawa 2019.
- Brockmann T., Künnen S., *Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte und Drittschadensliquidation*, „Juristische Arbeitsblätter” 2019, nr 10, s. 729–734.
- Bujalski M., Zoll F., *Wykonanie i skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 6. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, wyd. 4, Warszawa 2023, s. 1105–1353.
- Bydlinski F., *Vertragliche Sorgfaltspflichten zugunsten Dritter*, „Juristische Blätter” 1960, nr 1, s. 359–363.
- Drapała P., Kubas A., Osajda K., Szlęzak A., *Umowy odnoszące się do osób trzecich*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. K. Osajda, wyd. 3, Warszawa 2019, s. 1124–1195.
- Fras M., *Odpowiedzialność deliktowa biegłego za szkodę spowodowaną wydaniem nieprawdziwej lub nieprawidłowej opinii w postępowaniu sądowym. Rozważania na tle najnowszej judykatury*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2021, nr 1, s. 66–84.
- Fries M., Schulze R., § 328 [Vertrag zugunsten Dritter], w: *Bürgerliches Gesetzbuch: Handkommentar*, red. R. Schulze, wyd. 12, Baden-Baden 2024, s. 633–641.

- Gliniecki B., Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej], w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023.
- Gottwald P., § 328 [Vertrag zugunsten Dritter], w: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Schuldrecht – Allgemeiner Teil II*, t. 3, red. W. Krüger, wyd. 9, München 2019, s. 670–692.
- Janoschek Ch., § 328 [Vertrag zugunsten Dritter], w: *BeckOK BGB*, red. W. Hau, R. Poseck, wyd. 61, beck-online.de/el. 2022.
- Jantowski L., Art. 429 [Wina w wyborze], w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023.
- Jastrzębski J., *Odpowiedzialność audytora spółki publicznej wobec osób trzecich*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 11, s. 49–58.
- Kaliński M., *Niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania z umowy rachunku bankowego jako delikt w stosunku do osoby trzeciej. Glosa do wyroku SN z dnia 17 marca 2016 r., II CSK 284/15*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2021, nr 7–8, s. 3–18.
- Karaszewski G., Art. 361 [Adekwatny związek przyczynowy], w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023.
- Koszowski M., *Dwadzieścia osiem wykładów ze wstępu do prawnoustawa*, Warszawa 2019.
- Kötz H., *European Contract Law*, wyd. 2, Oxford 2017.
- Kubas A., *Umowa na rzecz osoby trzeciej*, Kraków 1976.
- Kuźmicka-Sulikowska J., *Odpowiedzialność deliktowa w prawie wybranych państw obcych*, Wrocław 2011.
- Larenz K., Canaris C.W., *Lehrbuch des Schuldrechts. Besonderer Teil II*, t. 2, wyd. 13, München 1994.
- Looser P., *Die Vertrauenshaftung im schweizerischen Schuldrecht, Grundlagen, Erscheinungsformen und Ausgestaltung im geltenden Recht vor dem Hintergrund europäischer Rechtsentwicklung*, Bern 2006.
- Machnikowski P., Art. 353 [Pojęcie zobowiązania i rodzaje świadczeń], w: *System Prawa Prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. K. Osajda, wyd. 3, Warszawa 2019, s. 139.
- McKee A.M., Menges Ch.L., *Third-Party Legal Opinions*, „VBA Journal” 2018, nr 2, s. 26–29.
- Morek R., Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej], w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, wyd. 32, Legalis/el. 2023.
- Nazaruk P., Art. 353 [Pojęcie zobowiązania i rodzaje świadczeń], w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023.
- Olejniczak A., Art. 354 [Sposób wykonania zobowiązania. Obowiązek współdziałania], w: *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna*, t. 3, red. A. Kidyba, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 314–320.
- Schmaranzer G., *Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter*, Wien 2006.
- Targosz T., *Odpowiedzialność adwokata wobec osób trzecich – zagadnienia prawnoporównawcze*, „Palestra” 2000, nr 49, s. 108–125.
- Trzaskowski R., Żuławska C., Art. 393 [Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej], w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3. *Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, wyd. 2, Warszawa 2018, s. 387–395.
- Urbańczyk K., Dydenko J., *Status rzeczoznawcy majątkowego*, w: *Szacowanie nieruchomości*, red. J. Dydenko, Warszawa 2020, s. 43–59.
- Weber R.H., von Graffenried C., Art. 112, w: *Berner Kommentar, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Beziehungen zu dritten Personen, Art. 110–113 OR*, red. R.H. Weber, C. von Graffenried, wyd. 2, Bern 2022, s. 192–210.
- Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich skierowany do Trybunału Konstytucyjnego, nr RPO-498998-VI/05/MC-Z z dnia 1 listopada 2005 r., <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12131721800.pdf> (dostęp: 9.04.2024).
- Zugehör H., *Berufliche „Dritthaftung” – insbesondere der Rechtsanwälte, Steuerberater, Wirtschaftsprüfer und Notare – in der deutschen Rechtsprechung*, „Neue Juristische Wochenschrift” 2000, nr 22, s. 1601–1609.